

Boekbesprekingen

Mirjam de Baar, Frederike Cossee, Mirjam van Veen & Anne Voolstra (red.)(2011), *Honderd jaar vrouwen op de kansel, 1911-2011*, Hilversum: Uitgeverij Verloren, pp. 192, ISBN: 9789087042578, € 21,-.

Honderd jaar geleden, op 5 november 1911, werd Anna Zernike als eerste vrouw bevestigd in het ambt van predikant in de gemeente van de Doopsgezinde Broederschap in het Friese dorp Bovenkniipe. Voor de Doopsgezinde Historische Kring en de Vereniging voor Nederlandse Kerkgeschiedenis was deze gebeurtenis aanleiding tot het houden van een symposium. Dit vond op 8 oktober 2011 plaats in de Singelkerk in Amsterdam met als thema 'Honderd jaar vrouwen op de kansel'. Tevens werd bij deze gelegenheid de bundel 'Honderd jaar vrouwen op de kansel 1911-2011' gepresenteerd. In de bundel richt de redactie zich primair op vrouwen in de kerk die in het predikambt (de mogelijkheid om in een dienst voor te gaan en te preken) zijn bevestigd. In drie delen wordt verslag gedaan van de geschiedenis over toetreding tot het ambt en de ervaringen van vrouwen in het ambt van predikante binnen de protestants-christelijke kerk in Nederland.

Met de aanstelling van Anna Zernike kwam er in protestants-kerkelijke kringen een discussie opgang over vrouwen in het ambt van predikant, een discussie die een niet al te soepel verloop heeft gehad. In de inleiding geven de redacteuren aan dat er grofweg drie golven zijn aan te geven waarin er in Nederland gesproken is over toelating van vrouwen in het ambt. In het kielzog van de eerste feministische golf, begin jaren twintig van de twintigste eeuw, waren het vooral de kleine, vrijzinnige kerkgenootschappen die vrouwen toelieten tot het ambt. Ten tijde van de tweede feministische golf, in de jaren zestig van de twintigste eeuw, volgden de grote protestants-christelijke kerkgenootschappen dit voorbeeld. Sinds de jaren negentig van de twintigste eeuw lijkt er een derde golf gaande. Binnen de Unie van Baptistengemeenten en in de Nederlandse Gereformeerde kerken is het ambt van predikant en ouderling ook opengesteld voor vrouwen. Het hangt echter van de gemeentes af of zij daadwerkelijk vrouwen willen beroepen.

In deel I, 'Achtergronden en discussie', belichten Mirjam de Baar en Froukje Pitstra de voors en tegens die in de achterliggende honderd jaar zijn besproken over de geschiktheid van vrouwen voor de theologiestudie en het predikambt. Lieke Werkman gaat in op de invloed van de aanstelling van vrouwelijke predikanten op de publieke identiteit van de Nederlands Hervormde Kerk en de Gereformeerde kerken in Nederland. Margriet Gosker sluit deel I af met het artikel 'Gods 'ja' en het 'nee' van de kerk'. Dit artikel gaat over de theologische argumenten die naar voren worden gebracht in de discussie over de vrouw in het ambt binnen de Rooms-katholieke en Oosters-orthodoxe kerk.

Deel II met als titel 'Pioniersters en wegbereidsters' spitst zich toe op de biografieën van de eerste vrouwelijke predikanten uit de verschillende protestants-christelijke

denominaties en hun strijd om een plaats op de kansel. Het proces van toelating tot het ambt liep van het geven van godsdienstonderwijs, via de positie van hulppredikante tot de benoeming van Anna Zernike als predikante in de Doopsgezinde broederschap, gemeente Bovenknijpe.

In Deel III 'Ervaringen en visies van hedendaagse vrouwelijke predikanten' komen de vrouwelijke predikanten zelf aan het woord over hun zoektocht naar de positie die zij nu binnen hun kerkgenootschap hebben verworven. Negen vrouwen vertellen allen een persoonlijk verhaal met soms overeenkomstige ervaringen. De vrouwen uit de verschillende protestants-christelijke kerkgenootschappen hebben een ferme strijd gestreden en veel bereikt. Er bestaat echter nog steeds een bepaald beeld van 'de dominee'. Zolang een jonge vrouw als Judith Cooman-Bouma nog de opmerking krijgt dat haar preek van een man geweest kon zijn, is er nog een terrein te winnen voor alle jonge vrouwen die werkzaam zijn als predikant of het predikantschap ambiëren.

De bundel, in aangename stijl geschreven, vormt een veelkleurig palet van historische, systematisch-theologische, sociologische en biologische invalshoeken over vrouwen binnen de protestants-christelijke kerk. Maar wat betekent deze geschiedschrijving voor vrouwen binnen de andere religieuze richtingen in Nederland?

In de Oudkatholieke kerk in Nederland staat het apostolisch ambt van diaken, priester en bisschop sinds 1922 open voor gehuwde mannen. Sinds 1998 worden ook vrouwen toegelaten tot deze ambten. In 1999 is in Nederland de eerste vrouw tot priester gewijd. Binnen dit kerkgenootschap hebben vrouwen een positie bereikt vergelijkbaar met de vrouwen die in de bundel aan het woord komen. Binnen de Rooms-katholieke kerk in Nederland is de discussie over wijding van vrouwen als priester nu gesloten. Na een aanvankelijke versoepeling van regels voor activiteiten van vrouwen in de eredienst, is er in de Rooms-katholieke kerk, door een duidelijke aanscherping van de regels, de positie van vooral pastoraal werksters aanzienlijk verslechterd zo niet onmogelijk geworden. Aan vrouwen met een Joodse of islamitische levensbeschouwing wordt in deze bundel geen aandacht besteed. Echter ook deze vrouwen zijn in de afgelopen jaren zeer strijdbaar geweest om de 'biema' of 'minbar' te mogen betreden. In liberaal joodse kringen kunnen vrouwen inmiddels voorgaan als rabbijn. Over vrouwen in het 'ambt' als imam is weinig of niets bekend. Is het nodig dat zij eenzelfde lange weg afleggen als de vrouwen uit protestants-christelijk kringen of kunnen zij gebruik maken van ervaringen van vrouwen binnen de protestants-christelijke kerken om hun standpunten tot toelating tot het 'ambt' binnen hun religieuze organisatie kracht bij te zetten? Onderzoek naar de positie van deze vrouwen zou het geboden inzicht in de processen van toelating van vrouwen tot het ambt kunnen uitbreiden naar religieuze organisaties in Nederland in het algemeen.

Willy Fransen

(Secretaris van de Stichting Oecumenische Vrouwen Synode, extern promovenda van de UU)